

Pinnstolen – en framgångsrik historia

På tal om pinnstolar så tycks det ha varit en kvinna bakom alltihop i Sverige. Friherrinnan Henriette Killander på Hooks herrgård. Vid mitten av 1800-talet såg hon en pinnstol från Nordamerika, ritade av den och bad Daniel Ljungqvist, en snickare i trakten, att göra sex likadana stolar åt henne.

Snart låg pinnstolsfabrikerna tätt på det småländska höglandet. Prominenta personer ville också ha pinnstolar. Efter en tid hamnade pinnstolar hos allmogen och i de nya bostäderna i städerna. I England hade Georg III (1738–1820) satt Windsorstolen på designkartan!

Inredningsarkitekt Mats Eriksson i Bodafors kan berätta pinnstolshistorien. Den svenska pinnstolen är en småländsk slöjdartikel från mitten av 1800-talet som blivit en betydande industrivara och som fortfarande tillverkas i Småland av ursprungsmaterialen björk.

Spinrockssvarvaren Daniel Ljungqvist, Kunga-Danjel i Svenarum, tillverkade kring

år 1860 de första pinnstolarna efter en beställning från friherrinnan Henriette Killander på Hooks herrgård.

– Hon hade sett en pinnstol från Nordamerika, en variant av Windsorstolen med anor från 1600-talet. Engelska emigranter hade fört med sig stolmodellen till Nordamerika, där så många utvandrare från andra nationer möttes och bytte idéer. Så kom det sig att någon svensk återvandrare kom tillbaka med pinnstolar i bagaget, berättade inredningsarkitekt Mats Eriksson under Pinnstolsdagen på Emåns Ekomuseum i Bodafors, en gång en betydande möbelindustriort. Kraften till maskinerna hämtades från Emåns vattendrag.



Daniel Ljungqvist svarvade och hyvlade till stolarna till friherrinnan i björk, det trämaterial som stod till buds. Han var sparsam med materialåtgången. Stolarna fick sju pinnar i toppstycket och lika många till underredet och sitsar som liknande en sadel. Det kallas schablonsits.

Det lär finnas exemplar kvar av de första stolarna, enligt Mats Eriksson. Modellen blev efterfrågad. Ljungqvist startade stoltillverkning hemma på gården. Flera snickare på det småländska höglandet började också tillverka pinnstolar. Ofta var de småbrukare som tog chansen till en ny inkomstkälla. Med sitt hantverkskunnande nådde de långt.

Snart låg fabrikerna tätt! I början stod fabrikanterna själva för modellerna. Senare kom formgivarna in i industrin.

Tunander i Vrigstad kopplade trampsvarven till ett vattenhjul. Det blev 1863 Hagafors stolfabrik. En annan stoltillverkare var Carl Johan Wigell i Malmbäck. Hans pinnstol i björk från 1868 tillverkas fortfarande. Ettan, som den kallas, har sju pinnar i ryggen. En dåtida variant med sex ryggpinnar gjordes efter kundönskemål, sägs det. Dammernas korsetter skavde nämligen mot den sjunde pinnen.

Mats Eriksson visade Ettan och en av Wiggells senaste pinnstolar, Sixten, i svartmålad björk med lite vidare sits och sex pinnar i ryggen. Formgivare är Hanna Brogård.

Här i Bodafors grundande spiksmeden Axel Hägg och hans bröder Bodafors Stol-

fabrik på 1870-talet vid den gamla kvarnen. Tillverkningen bedrevs till en del som ett slags legoarbeta. Bönderna levererade virke och tillyxade stolben, s.k. sticks, som svarvades klara på fabriken. 1893 fick firman guldmedalj för sina stolar på världsutställningen i Chicago. En bild från fabriken visar arbetare på rad vid de remdrivna svarvarna.

– Bilden är tagen på morgonen för där finns inget spån på golvet. Vid arbetsdagens slut kunde karlarna vada i spån till knäna, vet Mats Eriksson.

På Emåns Ekomuseum finns Bodafors Möbelhistoriska Arkiv, upplyser han oss om, och Arnold Ek, som jobbat på Nässjö stolfabrik, vill att vi ska upptäcka Föreningen Pinnstolens verksamhet i Nässjö. Läs mer på www.pinnstolen.hobby-site.org.

Pinnstolen har inga sociala kopplingar. Den har funnits i nästan alla hem i långt över 100 år. När Sverige blev ett industriland började folk flytta in till städerna. Det behövdes enkla och billiga möbler för de nya bostäderna och pinnstolen följde med.

– Det är svårt att tänka på, att vi numera inte kan förädla våra träråvaror själva. Vi skickar ut dem till andra länder för tillverkning av möbler och dylikt. Transporter hit och dit. Vad sparar det? Vi borde förädla mer själva med tanke på miljön och jobben, tycker Mats Eriksson.

Han skulle vilja producera en pinnstol

här i trakten och sälja den i ett platt paket som en presentförpackning, göra den till en symbol för möbeltillverkningen på det småländska höglandet. Det är en idé han jobbar med.

Själv har han en samling pinnstolar från förr och nu. Femton av dem står uppradade i föreläsningssalen.

Här finns en kopia av Ljungqvist första stol och Ettan från Wigells, som vi nämnt. Därefter står gungstolen Columbus från Bodaforsfabrikens "bambutid". Meden viljar på vajrar, en uppfinning av verkställaren Björkman som det togs patent på. Under 1890-talet började man svarva björkstavar så att de liknade bambu. Dessa användes för att tillverka möbler i orientalisk stil. Troligen efter en idé från fabrikör Zeinvolts system. Man använde japanska sjögräsmattor som sits och ryggklädsel och blanka nickelbeslag som dekor på trästavarnas ändar. Bambuperioden varade en bit in på 1900-talet.

Med funktionalismen kom andra former. Till Gemla Möbler i Diö kom på 1930-talet arbetare från Europa med kunskap om böjträ. Uno Åhrén ritade en del av böjträsmöblerna för Diö-firman. Carl Malmstens Lilla Åland började tillverkas på Stolfabriks AB i Smålandsstenar 1941–42. Arkitekt Gunnar Eklöf ritade pinnstolar för Nässjö stolfabrik. I Edsbyn, där man tillverkade skidor, bandyklubbor och badmin-

tonracketar, tog man vara på trämaterialerna till pinnstolar också. Ilmari Tapiovaara ritade modellerna. En av stolarna, Fanett 55, har formpressad fanérsits och svartbetsade ben och sex pinnar i ryggen. Den blev en framgång liksom den vita "Mademoiselle" med lite lägre och bredare sits och nio pinnar i ryggen.

Mats Eriksson visar oss vidare bland sina stolar. Åkerblomstolen med utåtböjd rygg, åkerblomsknycken, design Gunnar Eklöf för Nässjö stolfabrik. Nils Holgersson, som Claes Lorentzon ritade för Sjöbergs i Stockaryd på 1980-talet. Mats Theselius stol från samma tid för Källemo har fyra pinnar och sadelsits. Mocca av Jesper Ståhl för Wigells i Malmbäck har sju pinnar i ryggen utan överdel.

Så många funktionella stolar! Vi testsitter! Men en av Mats Erikssons favoriter finns inte med här, Björn Dahlströms Curt 90. En i raden i pinnstolens långa och framgångsrika historia.

Text: Monnica Söderberg

Foto: Anna Gustavsson

